

סנהדרין צ-ג

עניין: מדוע לא מוזכר עולם הבא בתורה

כלי יקר פרשת בחוקותי ויקרא כו, יב

הדעה האחת, הוא דעת הרמב"ם, שכל אלו היעודים אינן עיקר השכר, וכל הרעות והטובות שנזכרו כאן בפרשה זו הם מדברים מענין הסרת המונעים לבד, ורצה לומר שאם תשמור מצותי אסיר ממך כל מונעים כמלחמות וחיליים ורעב ויגון באופן שתוכל לעבוד את ה' בלא שום מונע, אבל עיקר השכר של העולם הבא אינו נזכר כאן כדי שיעבוד את בוראו לשמה, ולא מחמת השכר ההוא או מיראת העונש עיין בספר המדע (הלכות תשובה ט.א.).

הדעה השנייה, הוא דעת הראב"ע, בפר' האזינו (לכ"ט) וז"ל ולפי דעתי שהתורה נתנה לכל ולא לאחד לבדו, ודברי העולם הבא לא יבינו אחד מיני אלף כי עמוק הוא ע"ל. ודעתו לפי שקשה לצייר אותו שכר כי הגשמי לא ישיג ענין הרוחני, על כן העלימה התורה דבר עמוק זה מן ההמון מרוב קוצר דעתם.

הדעה השלישית, הוא דעת רבינו בחיי הזקן, וזכרו הראב"ע פר' האזינו ונטה לדבריו וגם הרמב"ן נטה לדעה זו והוא, שכל היעודים שבתורה הם למעלה מן הטבע, שאין זה דבר טבעי שירדו גשמים בזמן שעושין המצות ויכלא הגשם מן הארץ כשאין עושין רצונו של מקום ברוך הוא, אמנם מה שתעלה הנפש למקום חוצבה זהו דבר טבעי אל הנשמה ואין זה בדרך פלא, ואחר שמצינו בתורה עונש כרת אל הנפש

הדעה הרביעית היא, לפי שבימים ההם היו כל העולם מכחישים השגחת השם יתברך, והיו טוענים שכל הנעשה בעולם הכל בהכרח ולא ברצון. רצה הקדוש ברוך הוא לאמת פנת ההשגחה על ידי יעודים אלו אשר עיניהם הוראות שכל העושה רצון בוראו מושגח לטובה בכל ההשגחות הללו, ואילו היה מיעד להם השכר הרוחני עדיין ישארו בכפיהם זו כי הרוצה לשקר ירחיק עדי, ועיקר דעת הזה הוא דעת רבינו ניסים בפר' בראשית ופרשה בספר הכוזרי (מאמר ראשון קד – ק) כשאמר הכוזרי

הדעה החמישית היא, שקודם קבלת התורה היו עובדים כוכבים ומזלות והיו עושים להם עבודות מיוחדות כדי להמשיך מהם הברכה בתבואות ולהביא גשמים בעתם ושאר הצלחות הגוף, וכשנתן הקדוש ברוך הוא התורה ומנעם מן אותן עבודות הוצרך להבטיחם שגם על ידי שמירת התורה יזכו לאותן יעודים, ועל ידי עבודות הכוכבים ומזלות יחסרו כל אלה. אבל חיי העולם הבא לא הוצרך ליעדם כי גם על ידי אותן עבודות לא היו מובטחים בו. וזה דעת רב סעדיה בספר האמונות אשר לו וגם בספר מורה נבוכים חלק ג'.

הדעה הששית היא, שמאחר שנאמר והתהלכתי בתוכם ונתתי משכני בתוכם. שזהו דיבור השכינה אל ישראל אפילו בעולם הזה שהנשמה נסתבכה עם החומר קל וחומר שתהיה דבקה אל השכינה אחר הפרדה מן החומר, הנה כל מה שיעדו הרתות המזויפות אחר המות יעדה התורה לנו גם בחיי העולם הזה והנבואה המצויה בינינו תוכיח וזו הדעה תמצא גם כן בתשובת החבר למלך הכוזר בסוף מאמר א' מספרו והחזיק בדעה זו רבינו ניסים בדרש החדש.

הדעה השביעית היא, שכל היעודים הנזכרים בתורה הם לכללות האומה כי העולם נידון אחר רובו ויעוד הגשמים והתבואה והשלוש וכיוצא בהם יהיה לכל ישראל כאחד. אבל שכר הנפשי לעולם הבא אינו לכללות האומה אלא כל איש בפני עצמו נידון שם על פי מעשיו, ונרמזו במצות כיבוד אב ואם ושלוח הקן לכל איש מישראל, ודעה זו היא בספר עקרים וברמב"ן פרשת עקב (יא.ג) בפסוק בכל לבבכם עיין שם. בשבעה דרכים אלו ינוסו הדוכרות עתק על תורתנו הקדושה,

לשם הקדו"ש

שער ו' פ"ט

ולכן לא נזכר בתורה מפורש מכל היעודים העתידיים הנצחיים, כי כל התורה לפי גילוייה ולבושה שהיא עתה לפנינו הרי נידון כל אחד רק לפי מעשיו, וכל אחד הוא בא בשכרו⁴⁶⁰. ונאמר בה כרת ואבדון להמורדים ופושעים, אך לימות המשיח וחיי העוה"ב הרי אין כרת ואבדון כלל, שהרי גם ירבעם בן נבט אשר חטא והחטיא את הרבים בחטא עבודה זרה החמורה כמה וכמה שנים, ומנשה שהעמיד צלם בהיכל, ודואג והגם שהוא נגד דיני התורה ומשפטה, אך על זה הנה הוא ית"ש גדול העצה ורב העלילה, ויש לו עצות ופעולות וסיבובים מסיבובים שונים שלא לזוז מהתורה שום זיו כל שהוא, ושלא לוותר מאומה ובאופן שהעושה עבירה נשאר והעונש נפרע⁴⁶³. ונעשה הכל ממשפטי התורה עצמה שיזכה על כל פנים לכל תקות חמדת ישראל כולו, והוא הנהגת מדותיו ית"ש "ורב חסד ואמת" שמיישר את הכל בתיקונים מתיקונים שונים הכל מהתורה עצמה. וכל זה הוא באמת רק מכבשי דרחמנא כדי לקיים את הברית אבות וישראל, ומתנהג עמהם בה"ג מדות הרחמים שנקראים "כל טובי", והנהגה הזו בכל דרכיה הוא נעלם מכל בריה⁴⁶⁴.

הערת אאמו"ר תפארת ישראל סוף פנ"ח

ראה בגבורות ה' פ"ע [שכא]. (73) ונקט בחמשה טעמים מדוע לא נזכר בתורה שכר העוה"ב, טעם ראשון נמצא בפרק נו, וארבעה טעמים בפרק זה, ואלו הם; (א) העוה"ב נמצא מעבר להשגת הנביא. (ב) התורה מתקנת את העוה"ז מתוך העוה"ז. (ג) בכדי שהאדם לא יעבוד את ה' ע"מ לקבל פרס. (ד) התורה נוקטת רק בדברים מוחשיים, שאמיתותם מבוררת לכל. (ה) שכר העוה"ב נקבע מששת ימי בראשית, ואינו מסובב מקיום המצות. וראה למעלה פנ"ז הערה 6.

מהר"ל

תפארת ישראל פנ"ז

אמר יהודה בן בצלאל זלה"ה, הדבר אשר נבוכו בו הרבה מבני אדם הוא מה שלא נזכר בתורה עולם הבא אשר הוא העיקר שהיה ראוי שיהיה נזכר כמה שהוא תכלית האחרון, ואם לא את הצדיקים ולאיים על הרשעים, וכבר באו בזה תשובות רבות מאד ואין אנו צריכים להביא דברים המפורסמים הידועים. אמנם אנחנו בארנו בהקדמת חבור גבורת ה' ובארנו תשובת שאלה זאת באמת ובאמונה ב' פנים אמתיים, ובמקום הזה נוסיף באור ונאמר כי אלו האנשים בשאלה זאת חשבו כי אל הנבואה הקרוב ורחוק הוא בשוה ויפול בגדר הנבואה (כמו) על דבר שהוא קרוב לאדם, ואין הדבר כך כי אף עם השכל משיג הדבר אשר הוא נעלם מאד אבל בכח הנבואה לא יפול, ולפיכך כאשר היה רות הקדוש שורה על הנביאים היה לתודיע הדברים אשר הם אתו במציאות אבל דברים אשר אינם אתו במציאות ותם עולם אחר לא שלטה הנבואה בזה, ואף אם השכל משיג דברים הנעלמים על זה אמרו (נכא בתרא י"ב) חכם עדיף מנביא ולא יפול בכח הנבואה, ובסנהדרין (צ"ט ע"א) אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל הנביאים לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעולם הבא עין לא ראתה אלהים וזולתך. ואמר רבי חייא בר אבא

תפארת ישראל פנ"ח

מאד מאד, ועוד יתבאר. ועוד שאין להוכיח עולם הבא בתורה כלומר אם בחקותי תלכו יהיה לכם עולם הבא ואם לא תשמרו תהיו נאבדים מן עולם הבא. כי עולם הבא נברא כבר בששת ימי בראשית ואין עשיית המצות והתורה סבה לעולם הבא רק הם סבה שיהיו נאבדים מן עולם הבא שכבר נברא אם לא ישמרו התורה, אבל שיהיה דבר זה שהם עושים תורה שיוכו לעולם הבא דבר זה אינו כלל. אבל התורה סבה שיתן להם ברכות אם ישמרו ויביא הקללות אם לא ישמרו דבר זה בודאי עשיית המצות סבה לזה, כי כאשר יעשו התורה יתן להם הברכה אשר לא היתה הברכה קודם בעולם וכן להפך אם לא ישמרו אבל לומר אם בחקותי תלכו יהיה לכם עולם הבא דבר שכבר היה בעולם וק"ל קטן מאימתי בא לעולם הבא כדאיתא בפרק חלק (פנהוין ק"י ע"ב) ואם כן אין צריך כלל לעשיית המצות לענין עולם הבא, ואף על גב כי בודאי כאשר יוסיף במצות יזכה על ידם יותר לעולם הבא מכל מקום אין שייך לומר שהוא יעשה עמהם דבר בזה שכבר נברא, ואין השם יתברך מבטיח רק